

הרוצה להכריע ישמר בארגז הכלים שלו את הפעולה בעומק

לפעולת התמרון בעומק מורכבויות רבות שיש לנתח ולתת להן מענה. הפתרון הקל הוא לוותר מראש על פעולה שכזו. למרות הרצון הטבעי להביא להישג מרבי תוך הפעלת כוח מזערית ולהימנע ככל האפשר מנפגעים, יש לשמר ארגז כלים מגוון המאפשר גמישות בהפעלה

לוחמי חטיבת הקומנדו מאגוז בתרגיל הבין-לאומי "אוריון", 2022. לפעולה בעומק יש אפקט תודעתי, שכן האויב חש חוסר ביטחון כשאינו יודע מאין יכולה להגיע ההתקפה הבאה. צילום: אתר צה"ל

הכיפורים, כשאריק שרון התעקש לחצות את התעלה ולכתר את הארמייה המצרית, וכך גם היה בפעולות הצנחנים במבצע עופרת יצוקה, שתקפו את שכונת אלי-עטאטרה מעומקה לכיוון החזית, לאחר איגוף מזרחי ומערבי. העומק מאפשר להתחיל מהסוף. לנתח לאן רוצים להגיע ומה רוצים להשיג, ולפעול לשם כך באופן ישיר ומהיר מבלי להישחק במערכי החזית.

העומק הוא בראש ובראשונה רעיון תפיסתי. בעוד שהלחימה המסורתית היא ליניארית, פעולה בעומק מאפשרת למצות חשיבה תחבולנית ולהפתיע. האויב נערך היטב בחזית, עם מערכי הגנה ומכשולים מבוצרים, בעוד שבעורף הוא חש מוגן יותר, ולכן מכין פחות ביצורים ועורך שם את הכוחות המובחרים פחות. אין ספק שכל מפקד צבאי יעדיף לתקוף מרחב מבוצר מעורפו ולא מחזיתו. כך היה במלחמת יום

פעולה בעומק - תכליות, אתגרים ופתרונות

פעולה בעומק יכולה למלא כמה תכליות אפשריות. בהתאם לתמונת המצב, התפתחות הלחימה והתכלית הדרושה, נכון לבחון את הפעולה בעומק, כשרוצים להביא לאחת או יותר מתכליות אלו:

פגיעה במרכזי כובד בעומק המוגנים מתקיפות אוויריות;² השפעה על משך המערכה באמצעות לחץ גובר על מרכזי כובד כמו פו"ש והנהגה; פגיעה בסמלי שלטון ויצירת מנוף לחץ בין לאומי; שבירת הליניאריות - פעולה שאינה בקווים צפויים ומול מערך סדור; שבירת הסימטריות - פעולה שאינה תגובתית ושקולה לפעולה דומה של האויב;³ העמקת ההישג; הארכת משך השיקום של האויב בשל פגיעה במערכים אסטרטגיים הנמצאים בעורפו ומחייבים פעולה קרקעית; סיוע למאמצי החזית - שיפוד האויב על קרני הדילמה, שחרור לחץ מהחזית והפניית מערכי אויב מהחזית לעורף.

החשש הגדול בקרב מקבלי ההחלטות בדבר הפעולה בעומק הוא שהפתרון יהפוך לבעיה, ואכן במכלול השיקולים יש לוודא שהכוח ערוך ומוכן ויש יכולת טובה לפעול בעומק ולחזור בחזרה. נוסף לחשש זה, הפעולה בעומק מציבה כמה אתגרים: **פיצול המשאבים המטכיליים**. פעולה במרחב חדש מחייב הקצאת משאבים שבאופן טבעי נגרעו מהחזית. משאבים אלו כוללים מערכי סיוע מהאוויר, אש, מודיעין, תקשוב וחמושים. פתיחת מרחב חדש מאתגר את עקרון ריכוז המאמץ.

קישוריות בעומק. היכולת לרשת מרחב בעומק היא תנאי להפעלת העוצמה של צה"ל בעומק. כשמרחב הפעולה רחוק מהחזית, יש פחות גיבוי וגמישות מאשר בחזית, ורישות המרחק הופך מאתגר יותר. לפיכך היכולת "להביא את צה"ל לרחוב" נעשית מורכבת בעומק.

הגנת הכוחות. כוחות בעומק מתבססים פחות על פלטפורמות ממוכנות ויותר על כוחות קלים ועל כן ההגנה על הכוח מאתגרת יותר.

אש לעומק. כוח הפועל בעומק מביא איתו אש אורגנית, אך מתבסס בעיקר על אש מהתווך, הדורשת מיומנות גבוהה, קישוריות, והקצאת אש גבוהה.

האתגר הלוגיסטי. אספקה, דלק, רפואה - הכול הופך מורכב יותר כשהמרחק מהחזית גדול יותר. כוחות בעומק נדרשים לעצמאות גדולה, יכולות מתקדמות של רפואה, מיצוי מרחב, יוזמה ויצירתיות. קיים גם החשש מניתוק קווי אספקה (אוויריים, ימיים או קרקעיים).

מספיקות הסד"כ בעומק. הכוח הקרקעי והסיוע הלוגיסטי שאפשר להביא לעומק מוגבל ותלוי בפלטפורמות, וגם נגזר מהיכולת להוציאו, לכן גם המשימות שיוטלו עליו מוגבלות. נוצר אם כן המתח בין הסד"כ בעומק למשימות שהוא יכול לבצע.

מסה קרבית חסרה. בשל הנתק מגוף הצבא העיקרי, עוצמת הכוח בעומק מוגבלת. הקטלניות של הכוח, והיכולת להמשיך לתמרן ולהתקדם בהתקפה, מוגבלים בגלל הנתק מהאוגדות המשוריינות של צה"ל. לפיכך קשה לשמר את הרציפות וההמשכיות של הפעולה לאורך זמן.

ניוד בעומק. צבירת סד"כ מוגבלת והרצון להיות קל ועצמאי אינם מאפשרים צבירת יכולות ניוד רחבות ומגבילים את ניוד הכוחות בלחימה בעומק. בדרך כלל יתבססו כוחות אלו על יחידות ניוד קטנות המאפשרות תנועות רכובות נקודתיות.

אל"ם אלעד שושן, קצין אג"ם מפקדת העומק

מאפייני הפעולה בעומק

הפעולה בעומק מאופיינת בנתק מכוחות החזית ובערכיות היעד. ביכולתה של פעולה על מרכז כובד של האויב או במרחב חשוב מבחינה אסטרטגית לטלטל את האויב ולהוציאו משיווי משקל. לפיכך פעולת העומק יכולה להיות בעומק האסטרטגי, אך גם בעומק החזית, אם היא פועלת בנתק, ואל מול יעד ערכי. לפעולה כזו יש אפקט תודעתי, שכן הכוח חש חוסר ביטחון כשאינו יודע מאין יכולה להגיע ההתקפה הבאה. כאשר לאויב אין חזית ברורה ועורף מוגן, וחסרים לו משאבים לאבטחת העורף, הוא נדרש לפזר את כוחותיו במקום למקדם בחזית. במהלך מלחמת לבנון השנייה ערערו פעולות צה"ל בעומק את תחושת הביטחון בקרב ההנהגה הצבאית של חזבאללה וחייבו את הארגון לתגבר את יחידותיו האמונות על הגנת בקעת לבנון ורצועת החוף למרות הסד"כ המוגבל שלו.¹

מאחר שהאויב מרגיש בטוח יותר בעורפו, הוא ממקם שם את מרכזי הכובד שלו. מבחינתו כל מה שניתן להפעיל מרחוק (לרבות תמ"ס ארוך טווח), עדיף שיהיה בעורף ולא בחזית שצפויה ללחימה קשה. לפיכך, חלקים חשובים מהיכולות שצה"ל יבקש לשלול ייצאו בעומק.

כשם שהאש מיועדת לפגוע בחזית ובעורף כאחד, כך כל הגופים והזרועות פועלים במלחמה. האוויר והים, האש, התקשוב, הסב"ר והל"א - כולם פועלים בעומק מראשית המלחמה, ולא רק מרגע ההחלטה על פעולה קרקעית בעומק, או מרגע הפעלת פיקוד העומק

טעות יהיה לחבר בין העומק לבין מפקדת העומק. כשם שהאש מיועדת לפגוע בחזית ובעורף כאחד, כך כל הגופים והזרועות פועלים במלחמה. האוויר והים, האש, התקשוב, הסב"ר והל"א - כולם פועלים בעומק מראשית המלחמה, ולא רק מרגע ההחלטה על פעולה קרקעית בעומק, או מרגע הפעלת פיקוד העומק. מכאן שלא מדובר רק במודיעין שתומך במפקדת העומק או בחיל האוויר המסייע למפקדת העומק, אלא כל היכולות נדרשות לפעול החזית ובעומק כדי לפגוע מהר בכמה שיותר מרכזי כובד ולשלול יכולות בחזית ובעומק. כמו יכולות העומק של האוויר והתקשוב, יש לשמר בארגון הכלים של צה"ל בכלל ובארגון הכלים של זרוע היבשה בפרט את היכולת לתמרן בעומק, למצב שבו הפעולות האחרות בעומק לא יהיו יעילות מספיק.

עיתוי הפעולה. קשה לנקוב במועד הנכון לפעולה בעומק. לכל מועד יש שיקולים בעד ונגד. הסנכרון בין מאמצי המהלומה, ההגנה והחזית עם הפעולה בעומק הוא משוואה מורכבת המנסה למצוא איזון בין כמה מתחים שיש לנתח בנייהול הקרב כגון משימות ההגנה בחזית, תמונת מצב משאבים מטכ"ליים, פניות חיל האוויר וחיל הים ממשימות קודמות ומצב הלגיטימציה לפעולה הצה"לית - בדגש על הלגיטימציה לתקיפות באש, שתאותר יותר ככל שייפגעו בלתי מעורבים רבים יותר.

אחד המעכבים של הפעולה בעומק נעוץ במחשבה השגויה כי פעולה בעומק דורשת מוכנות של מבצע מיוחד במב"ם. זו אומנם השאיפה האידיאלית, אך בעת מלחמה אי אפשר להמתין לה. פעולה בעומק במלחמה אינה מבצע מיוחד, ועל אף כשירות ייעודית של הכוחות לפעולה בעומק, יש להפעיל ניהול סיכונים של מלחמה ולא של מבצע במב"ם.

החשש מנפגעים בעומק לא צריך להיות שונה מהחשש מנפגעים בחזית. יתר על כן, ההיסטוריה מוכיחה שכשידענו להגיע לעורף האויב, גם סייענו לחזית ומנענו נפגעים שם.⁴ את המענה לחלק מאתגרים אלו תיאר מח"ט 551 אל"ם ירון פינקלמן כך: "כוחות נבחרים בעלי כשירויות בסיס גבוהות במיוחד, שיתוף פעולה עם כוחות אוויר וסיוע אחר, ומעל לכול - המענה בדמות איכות המפקדים ואופן פיקודם".⁵ נוסף למקצועיות וליכולות מבצעיות, נדרשים המפקדים לעצמאות גדולה ופיקוד מוכוון משימה. עליהם לפתח את התושייה והאלתור על בסיס שיקול דעת ושכל ישר לנוכח האתגרים הבלתי צפויים שנכוננו להם.

כמו כן יש לתכנן את ניתוק המגע מהיום הראשון לפעולה. הנחת היסוד (המחמירה) היא שהכוח ינתק מגע תחת אש, ללא חבירה קרקעית של כוחות נוספים. לכן נכון לתכנן באופן גמיש את אפשרויות הניתוק ולהיערך לכמה אפשרויות, לתכנן אש מסיבית לשלב זה (ולהקצות את המשאבים הדרושים) וכן לייצר הונאה בהתאם לתוכנית.

מדוע לא להסתפק בתקיפות מהאוויר?

בשנים האחרונות צה"ל שיפר רבות את יכולת המהלומה מהאוויר. הטכנולוגיה הביאה לשיפור עצום בדיוק, בהספק ובמודיעין עשיר. האש המסיבית עתידה לשלול יכולות אויב בחזית ובעומק, ועולה השאלה מדוע לא להסתפק בתקיפות מהאוויר. הן קטלניות, מכסות את כל שטח האויב, פועלות בחזית ובעומק כאחד, בהספק גבוה, ולא פחות חשוב - חוסכות בחיי הלוחמים. שאלה זו עמדה בלב הדיונים גם בפתיחת מלחמת לבנון השנייה ובסבבי לחימה רבים בשנים האחרונות. כדי להשיב עליה חשוב תחילה לבאר את מטרת הלחימה, וכן להבין היטב את מגבלות התקיפות מהאוויר, מה אפשר לצפות מתקיפות אלו ומה לא.

התקיפות באש - לרבות יכולות הדיוק, תיעוש התקיפות, צימודי המודיעין והאש בנוה"ק ובניהול קרב - יעילות מאוד. עם זאת גם תקיפות אלו נשחקות עם הזמן. ככל שהלחימה מתקדמת האויב לומד ונמנע מטעויות. סביר להניח שכמות המטרות לתקיפה אווירית תלך ותפחת עם התפתחות המערכה. בדיוני מצב האומה של המכון למחקרי ביטחון לאומי על אודות מלחמת לבנון השנייה, תיאר זאת ההיסטוריון הצבאי פרופ' ון קרפלד כך: "חיל האוויר פעל היטב, אך אחרי

שלושה-ארבעה ימים הוא הפך לכמעט לא רלוונטי".⁶ **לגיטימציה במערכה** - יש להתחשב במגבלותיה עוד בשלב התכנון. במרבית המקרים האויב ממקם את נכסיו בסמיכות לאזרחים כדי לשמור על חסינותו, ולפיכך התקיפות מהאוויר עלולות ליצור נזק אגבי, על אף הניסיון למזער אותו. סביר להניח שכלל שתימשך הלחימה, פגיעה בבלתי מעורבים תצמצם יותר ויותר את חופש הפעולה של תקיפות אלו במרחבים מאוכלסים. בדיון אופרטיבי בפיקוד העומק טען נציג דבל"א (ד"ן בין-לאומי) כי "ברגע שנפתחת מלחמה, מתהפך שעון חול מדיני, עד שמועצת הביטחון תנסה לעצור אותנו". סביר להניח שלחץ מסוג זה יגביל חלק ניכר מהתקיפות מהאוויר, אלו העלולות לפגוע בבלתי מעורבים.

ניהול משאבים. מתוך הרצון לתקוף הרבה ובכל מקום, במהלך כל שלבי הלחימה, נדרש לנהל את המשאבים, ולא תמיד נוכל להצמיד חימוש לכל מטרה. עלינו להיערך למצב שבו לא נוכל להשתמש בחופשיות באש. אם בשל משאבים, אם בגלל נזק אגבי של אלפי נפגעים ולחץ בין-לאומי ואם בגלל חוסר מטרות. התקווה היא שהתקיפות המסיביות יועילו, אך חובה להיערך לאפשרות שבה צה"ל יתקשה להפעיל אש בחופשיות, בזמן שישראל תספוג אלפי טילים ביום. במצב זה יש להגיע להישגים ברורים ומהירים, בין היתר באמצעות פעולה במקביל ופגיעה בחזית האויב ובעורפו כאחד, פעולה שתיצור הרתעה ומרחק בין המלחמות.

הפסקת אש. במלחמה אסימטרית, איך כופים על האויב הפסקת אש (בתנאים שלנו)? איך האויב יסכים לעצור את הלחימה אחרי פגיעה נרחבת במערכיו? הרי אם תיוותר לו יכולת להמשיך בלחימה הוא ירצה להצטייר כאילו ידו על העליונה ושההחלטה להפסיק את האש נתונה בידי. מחד גיסא ברצוננו לכפות מערכה קצרה. מאידך גיסא נתקשה להביא את האויב למצב דומה, באופן מהיר, מבלי לאיים על מערכיו האסטרטגיים הערוכים בעורפו. כך תיאר את האתגר פרופ' ון קרפלד: "מול אויב אסימטרי קשה להגיע להפסקת אש. פעם אחרי פעם היא נחתמת ופעם אחרי פעם היא מופרת תוך שעות או ימים. כך היה למשל בווייטנאם, באפגניסטאן, בסרי לנקה, בעיראק, וכך גם היה אצלנו במלחמות לבנון ובאנתפאדה השנייה".⁷

התמרון החזיתי - יפעיל את הכוחות החזקים ביותר שיש לצה"ל, עם האמל"ח המתקדם ביותר. האם לא די בזה? כדי להכריע נדרש לפגוע באויב בכל מרחביו ולא רק בחזיתו, אך גם מאמץ חזיתי זה, יישחק עם הזמן. החזית מתמודדת עם מערכים מבוזרים מאוד, ומרבית היעדים האסטרטגים ממוקמים במקום מוגן בעורף. גם פעולה בעומק בלבד לא תהיה יעילה ללא פגיעה נרחבת באויב החזיתי. שילוב בין התקיפות לא רק שיחיש את הפגיעה המערכתית, אלא גם יקל על כל אחד מהמאמצים (פיצול האויב לכמה חזיתות). "היכולת למשוך את האויב באפו היא תנאי להכות באחוריו",⁸ שכן אין תקיפה אחת מוצלחת שתוציא את האויב משיווי משקלו.

מיצוי הכוח בעומק

הכוח בעומק נדרש לעצמאות גדולה משום שהוא מיועד לפעול בניתוק במרחבים שונים. לשם כך עלינו לבזר כמה שיותר יכולות עבור הכוחות הטקטיים בעומק. בעומק קשה יותר להביא יכולות מטכ"ליות לקצה המבצעי כמו בחזית, שכן

כוחות צה"ל בתרגיל "מרכבות האש" בקפריסין, 2022. עלינו לבזר כמה שיותר יכולות עבור הכוחות הטקטיים בעומק. צילום: אתר צה"ל

סיכום

לפעולת התמרון בעומק מורכבויות רבות שיש לנתח ולתת להן מענה. הפתרון הקל הוא לוותר מראש על פעולה שכזו, בשל האתגרים הכרוכים בה, ולהותיר את ארגו הכלים של צה"ל מצומצם יותר וגמיש פחות להתפתחויות לא צפויות במלחמה. למרות הרצון הטבעי להביא להישג מרבי תוך הפעלת כוח מזערית ולהימנע ככל האפשר מנפגעים, יש לשמר ארגז כלים מגוון המאפשר גמישות בהפעלה.

עבור כל תכלית בלחימה יש לבחון כמה דרכים להשגתה. אם נוכל להשיג את תכלית הלחימה מהאוויר, תוך מזעור סיכון כוחותינו, כמובן שנעדיף זאת על פעולה קרקעית. אולם האש מהאוויר צפויה להישחק, ותכליות רבות נתקשה להשיג מהאוויר. כמו כן בעידן האויב המבוזר, אם נמקד את התמרון בחזית בלבד, האויב ימקם את הנכסים החשובים שלו הרחק ממקום החיכוך. אם נפעיל מינימום כוח, מתוך רצון להימנע ממחיר כבד, הלחימה תתארך ולא נגיע להכרעה מהירה, החשובה בעידן הלגיטימציה.⁹

כדי לעמוד במצפן שהציב הרמטכ"ל היוצא רא"ל כוכבי, מלחמה קצרה עם הישג גדול ומחיר נמוך, עלינו לפעול בשילוב זרועות ומאמצים, בחזית ובעומק במקביל. כדי להכריע יש לפעול מהר במגוון מתארים ומרחבים, ולהביא למקסימום הישג במינימום זמן ונפגעים.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

כל כוח חייב ביכולת קישוריות, יכולת הכוונת אש מדויקת וכשירות שו"ב גבוהה במרחבים מנותקים. הדבר משפיע על כשירות נדרשות מהכוחות הייעודיים לעומק, בדגש על עצמאות הפעלת אש בכל גודל, ויכולות רפואה מתקדמות.

חלק מביזור היכולות צריך להיעשות גם על ידי בניית הרכבי כוחות מגוונים והטרוגניים. אם למשל נרכיב צק"חים הכוללים גדוד קומנדו אחד וגדוד מילואים אחד, אזי לכל צק"ח תתווספה יכולות מיוחדות שיבואו על חשבון האורגניות של הכוח, בוודאי כשמדובר במכפילי כוח של קטלניות. אך כשמדובר בכוחות ייעודיים לעומק, המתאמנים באופן ייעודי לפעולה כזו, היכולות הגבוהות יחפו על האורגניות.

יש לזכור כי יכולות המודיעין בעומק מוחלשות יחסית לחזית, ולפיכך על הכוחות הפועלים בעומק אחריות גדולה יותר בייצור המודיעין מלמטה. לשם כך דרושים בעלי תפקידים ייעודיים במפקדות ותעדוף בצוותי האד"ן.

גם יתירות האש הזמינה לחזית מאתגרת יותר בעומק. בעוד שבחזית אפשר ליהנות משירותיהן של סוללות רבות הפרוסות בארץ, שהקשת שלהן מגיעה לטווחי התמרון בחזית, הקטלניות של הכוחות בעומק מתבססת בעיקר על חימושי הקרב, משאב המחייב ניהול חכם של כלכלת חימושים. נוסף על כך, בפעולה בעומק יש למצות היטב את התווך הימי. אם פועלים במרחק טקטי מהים ומשיגים עליונות ימית, אפשר לייצר ממרחב זה זמינות של אש, איסוף, תקשוב ועוד.

